

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nauicula siue speculum fatuoru[m] Prestantissimi
sacraru[m] literaru[m]**

Geiler von Kaysersberg, Johannes

Argentorati, 24. Jan. 1513

97 Vliolato[rum] (Fyr narre[n]) Nole. Facere op[er]a seruilia in sabbato:
negligere op[er]a diuina in sabbato.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70346](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70346)

Violantiū festa

¶ est aliq̄s tristitiā patit/paulatim corrunt: adeo vt nō solū displiceat ei deo seruire/ sed etiā viuere. Eius figurā gerit Helias. iij. Reg. xix. q̄ petijt animum sue vt mozeret.

Decimasexta nola est desp̄atio. Laue ab hac gr̄adi nola desp̄atiōe: q̄ vtiq̄ solz puenire aliqui ex nimia tristitia. Cui hec nola pulsāt/ de eo factū est: quā Iude ad patibulū pulsātū est. Tunc a p̄ma nola puula tepiditatis: z hāc vitabis: qz paulatim ab illa ad hāc puenit. Mibi vide tur fundamētalis rō ois desp̄atiōis esse amor sui nimius/ affectio p̄modi: q̄ nimis timet infernū/ z celū desiderat. Claude oculos a talibus: z serui deo libere pp̄ se des: qz dignū est tē. Ponit has nolas z p̄ces Nyzder in p̄ceptorio de acedia. Ecce nolas sedecim. Et qd̄ facerem inq̄s/ vt totā illā cū nolis suis capā excuterē possimus. Audi frater p̄siliū. In p̄mis fac tibi discretū viuēdi or̄inē: z hūc obserua diligentissime. Hoc docuit Anthoniū Angelus. Secdo cogita Lh̄i seruire z sc̄tōz suozum: cogita picula in q̄b; vsaris aq̄ ignis z hostiū/ q̄ merito te a somno pigritie excitare deberēt: cogita p̄mia z penas: quēadmodū docuit qdā pater eremita. Tertio elige tibi societate alacrem/ q̄ te suportent. Sic Moysen/ Aaron z Hur. Et in his oib; inuoca deum p̄ gr̄atia. Nec est efficacissima medicina. Rogemus dñm.

Unica Letare. r. Martij

Stultoz infinitus est numerus. Eccl̄s. i. Euangelium:

Turba de acedia potuisset hic suo debito loco p̄māsisse: cū hec dominica sit de letitia p̄traria tristitie acedie. S; p̄pter populū placuit sic p̄posterare.

Nonagesimasextima turba stultoz est: violantiū festa (Feyr narren) q̄ violat dies festos ab eccl̄a institutos. Et p̄nt breuit̄ duab; ḡnaly dinosci nol/ q̄s dñs inuit in p̄cepto suo. Mēmo iqt vt diē sabbati sc̄rifices: vna no. n̄ facies oē op̄ i co

Prima nola est facere opus seruile in sabbato. z qd̄ est inq̄s opus seruile. R̄ideo q̄ opus seruile in p̄posito est op̄ p̄cti mortalis/ aut op̄ corpale debitū nō dñis sed seruis. Opus seruile est p̄ctm̄ mortale: q̄les cū; siue cuiuscūq; ḡtis sit/ siue sup̄bie/ siue auaritiē/ luxurie zc. Pri mo cū die festo mane te ornas an̄ speculū/ polis z fucas/ ridēs z p̄p̄nis vt placeas z irrites in tui p̄cupiscētiā viros: z qd̄ē fere horā absus mis: z vir ad mediā missam venis: sermonē negligis: scias qz op̄ serui le fecisti/ z festū violasti. Cū die festo pp̄ lucz ludis/ ludos/ p̄b̄bitos/ ad vsurā mutuas/ fraudas/ mētiris/ in p̄tractib; p̄cieras/ furaris/ rapinā p̄mittis: seruile op̄ fecisti/ z festū violasti. Cū die festo fornicaris/ adulteraris/ aut immūdicias alias z inuolabiles in te vel aliū p̄mittis te aut aliū libidinosē tāgis: ad chorā/ ad eccl̄am/ vel ad publicū vt p̄cu

Turba. XCVII XXXI

pisceas aut ꝑcupiscaris ꝑcedis: opus fuile fecisti. Cū die festo male **A**
dicis/blasphemias/ꝑtumelias dicis/irascris/rixaris/ꝑminaris/vindi-
cas: fuile opꝑ fecisti. Cū die festo inebriaris/crapularis/te repleas ad
vomitu: acumiū si ꝑceptū est frāgis: fuile opꝑ fecisti. Cū detrabis ex
inuidia/sufurras/gaudes de aduersitate/tristaris de ꝑsperitate: plane
opꝑ fuile fecisti. Cū desperas/denjceris aio: vagaris mēte ad illicita/
turpia ꝛc. ex accedia opꝑ seruire fecisti. Breuē qđlibet mortale est fuile. **A**
Et sunt hec ne opa fuilia: putabā ego opa esse dominorꝝ ꝛ dnāꝝ: nec
mo em eadē ita frēqñter ꝛ diligēter sic tales exercet. Et cur sūt fuilia?
Quia dn̄s ea ita appellat: qđ facit ꝑctm/seruꝑ est ꝑcti. Joānis. viij. ꝛ ita
est: qđ em ꝑccat/nō a se. i. potiori ꝑte qđ ē rō ducit/sed ab alio. s. sensualiz-
tate: sicut pulchre declarat Lyra ibidē. **D** dura seruꝑ ꝑcti/ꝑmēs/ꝑū-
gens: ꝛ male tadem ꝑmās. **S**upēdia em ꝑcti mors alibi: ꝛ h̄ inq̄tus
do ꝑcā. Qui aliqd̄ igitꝑ tale opꝑ die festo fecerit/seat se seruire opus fe-
cisse/ꝛ festū violasse: nō simplꝑ/sed grauꝑ qđ si arassy/aut in agro fodis-
set. Testis est Augu. Melius facerēt inq̄t femine iudeorꝝ si lanā filaz
rēt/qđ qđ impudice in nomenijs saltāt. Rō huius est: qđ duplex facit
ꝑctm/ummo aliqñ triplex: sicut in ꝑfessionali d̄r Antho. Sicut in ecclā **n**
die festo ꝑcupiscēs feminā/duplex sacrilegiū ꝑmittitꝑ adulteriū. Non
igitꝑ ꝑfiteri sufficit qđ mortali ꝑccasti/nisi etiā exꝑsseris qđ die festo in-
dem feceris: est em̄ circūstantia ꝑtra aliud ꝑceptū. **D** qđ sunt sub hac
nola: fere oēs artifices: qđ tota hebdomada occupati laboribꝝ/nequnt
vitijs intēderat die festo liberi currūt ad ꝑstibula/ludos/crapulas/
vinū ꝛc. Neqꝑ sup̄ his ꝑciam sibi formāt aut ꝑfiterē: nō putāt se vio-
lasse festū. Siles pastor illi Neopolitano (de qđ **P**ogꝑ) qđ ꝑfitebatꝑ qđ
dum in quadragesima caseū ꝑssisset/sez exilit in faciē ꝛ in os: qđ nō
mor expuit. Nouit autꝑ ꝑfessor mores illoꝝ pastozꝝ: qđ soliti erāt spolia-
re pegrinos. **Q**uestiuit an ne vnꝑ hoc fecissꝑ: Rōdit sepe: sed hoc eodē
esse: neqꝑ sibi de h̄ facere ꝑciam. Et deniqꝑ eq̄ti qđ ꝑfitebatꝑ qđ inuenissꝑ
nucem de balista ꝛ nō restituisset: nihil dicens de rapinis/incēdijs/ꝛ ho-
micidijs. Non dissimilis erit mercator: qđ dicit ꝑfessor: statim me exꝑes-
diam: qđ pauca ꝛ parua feci ꝑctā. cumqꝑ incipet ꝑfiteri ait: ego nihil fe-
ci nisi qđ sum vsurarius/adulter/ꝛ nō credo in deū: hec ecce parua res
putabat. **N**abes ꝑmū opus fuile. **P**osses sicut ꝛ ego intēdebā/pones
re nolas. iiii. septē ad latus sinistrꝝ: ꝛ septē ad dextrꝝ. **P**rima ꝑccare
mortali. **S**ecūda agriculturā exercere. **T**ertia mechanicum exercere.
Quarta mercaturā exercere. **Q**uinta iudicia ꝛ placita exercere ꝛ frēqñ-
tare. **S**exta negocia secularia exercere. **S**eptia iuramēta solēnia. **H**e
in sinistro: ꝛ inuunt in ꝑcepto: **N**ō facies opꝑ fuile. **S**ūt atꝑ illoꝝ qđā **D**
ꝑtra ꝑceptū nisi in tribꝝ casibꝝ. s. causa necessitatis/pietatis ꝛ modicita-
tis. **D**eclara ad placitū. **Q**ue sequuntꝑ in dextro ponāt latere. **O**ctaua
nō audire missaz: **N**ona nō audire sermonē. **D**ecia nō disponere se ad

Violantium festa

gratiam. Undecima: satisfactōes nō dicere. Duodecima: nō meditari.
Tertiadecima: nō orare. Decimaquarta: nō instruere. Immisce his cō-
grua put videbit expedire ex doctorib; materiā hāc diffuse tractātib;
Si vtiq; hūc ordinē p̄legeris imitādū. Sed redeam⁹ ad nīm ordinē
Secūdo opus seruile est opus corp̄ale debitū/nō dñis s; seruis. Dico nō
tāter opus corp̄ale: nam nullū opus sp̄iale qđ sine corp̄is organo exer-
ceri p̄t/est opus seruile: puta cogitare/psiliari/studere/desiderare/ama-
re ⁊ filia. Un̄ hec agēdo etiā si ad lucrū ordinē in die festo/nō tñ ne-
gligēdo debitū dei cultū/nō violat sabbatū. Dico notāter secūdo: debitū
nō dñis/sed seruis. Nam opus corp̄ale nō in materia exteriori/nō ē ser-
uile: puta videre/audire/loqui: ⁊ gñalr sentire sensu exteriori: nam illa
sunt eoiā dñis ⁊ seruis. Un̄ hec agēdo diuinā nō fuerint alī illicita/
nō violat sabbati obseruatiā. Nō est deinde seruile opus ordinatū ad
dei cultū/ad aīe aut corp̄is salutē/ad imminētis dāni exterioris p̄hibi-
tōem tanq; ad finē p̄riū ⁊ immediatū: qđ est dñis ⁊ seruis cōe: ⁊ iō nec
p̄hibitū. Un̄ l; in festo altaria ornare/sacramēta ministrare/aīas cura-
re/salutaria scribere/medicinas sumere/cibos coq̄re/tra hostes impu-
gnātes se munire ⁊ repugnare: blada p̄p̄ aeris intēperie inducere: sub-
Porta incēdia extinguere: p̄p̄ expēsaz gravitatē exitib; in itinere an bu-
lādo aut carrucādo p̄cedere: ⁊ filia. Dum nō tñ nō negligant ea que
sunt die festo p̄cepta. Licet em̄ sue indēnitati puidere q̄stum ad acq̄si-
ta ne pereāt: nō aut̄ q̄stū ad lucra nō necessaria acq̄rēdo: alioq̄n liceret
quoscūq; labores in festo exercere. Et q̄ igit sunt opa seruilia in die fe-
sto p̄hibita: Dico qđ oīa opa corp̄alia circa materiā exteriorē/qđ nō or-
dinant̄ ad salutē anime/aut necessitatē corp̄is nūc vel de p̄ximo iminē-
tem: siue ad eminētia damna rez cauēda tanq; ad finē immediatū et
p̄riū. Exempli causa: vt opa ruralia/actus mechanici/mercātie/ne-
gociā secularia. Addunt̄ ex determinatōe ecclē iudicia p̄tentiosa placiz-
ta/iuramēta solēnia: nisi p̄ pace fiant. Nec em̄ in festis exercere nō l; ni-
si excuset necessitas/pietas vel opis modicitas. Necessitas nō inuitas-
bilitatis/s; p̄moditatis: put distinguit̄ tra luxuriā ⁊ voluptatē. Et p̄-
pter hāc l; paup̄ib; die festo laborare/qđ sine laborib; neq; p̄nt hāc cibū
p̄ se ⁊ sibi p̄missis. Licet ⁊ v̄dere panes/vinū/pisces ⁊ filia/qđ sine sui
detrinēto pueniri nō p̄nt. Et silr laborare p̄ reb; qđ alio tpe haberi non
p̄nt: p̄pter quod p̄cessit papa capturā allecū/dum apparer̄ die dñico.
Et similt̄ l; ea qđ necessaria sunt emere/qđ alio tpe inueniri non p̄nt. In
omnib; tñ caueat scandalū pusilloz. Et in hoc casu excusat̄ emens et
nō publice vendēs. Item d̄r: nisi excuset pietas. i. misericōdia ⁊ compassio
paup̄ez: p̄pter hanc em̄ l; p̄pter deū in festis/nō tñ maiorib; Ebn̄ ⁊ be-
ate v̄ginis laborare paup̄ib; hoib; ⁊ miserabilib; p̄sonis: silr paup̄ib;
ecclesijs: dū tñ p̄pter h̄ nō negligat̄ cultus dei debitus: nec labor pueni-
at ad nimīā fatigatōem. Excusat̄ etiā opis modicitas: qđ modicus

est quasi nihil reputat. Et p hoc q in vinea leuat palū/aut alligat soā
lutam vitem/seu crigit sepē depulsam: q acuit culcellum / aut purgat
tenaculū: z silia modica facit: nō iudicat trāsgressor hui⁹ pcepti. Uicē
qz satis dubiū est qnta necessitas/qualis pietas/q modicitas sufficiat
excusare: vtile est in talib⁹ vti licētia supioris/aut p silio boni z cruditi
viri. De inceptōe aut z desitōe festi h breuiter tenēdū: q regulr festū du
rat p diē naturalē. i. xxiij. horas: qz inceptio z desitio variat fm diuer
sas pte p̄suetudines: q sunt seruāde fm. c. qm. de ferijs. Licet scriptuz
sit z iudeis pceptū a vespa vsqz ad vesperā feriare. Un peccat q in die
festo post audita diuina ciuilitr laborant.

Secūda nola est sinistri lateris: negligere opa diuina. Et q sunt il
la opa q negligi nō dnt: Septē. Primū est misse auditio. Ad h qlibet
obligat die festo vt integrā audiat/nisi impediāt legitimo impedimen
to. Ratio huius: qz hoc pceptū est determinatio pmi pcepti/quo p̄cis
pimur deum sup oia diligere z latrā adorare. Hoc qn fieri debeat/z
quo actu/determinat in h tertio pcepto: vt. s. fiat in die solenni in deuo
ta auditōe misse: in q creatorē suū adorare sub sacri specie debet fides
lis/p actu fidei/spci z pfecte charitatis. Scdm est auditio sermonis:
Ad h obligant q egent informatōe aut admonitōe/quā als hie nō pnt
p̄petenter in his q sunt necessaria ad salutē. Tertiu est ad glām dis
positio p attritōem. Dicit in p̄fessionali Antbo. q tenet nō manere in
pectō. Idē Ange. p̄trariū dī Rosel. Tu qd tun⁹ eligenoli aiā tuā mi
norē estimare asina tua/quā illo exonerat die: z tu ab hie onus pcti: qd
sic onus graue grauātū est sup te. Exaudi p̄betā hortantē in die sab
bati: nolite portare onera. Ne nobis miseris q necdū pctm sup dorso/sz
diabolū in collo acsi esz scōz reliq̄ iugit portam⁹/nunqz deponētes.
Quartū satisfactōes inuictas dicere z facere. Querit Ange. an liceat
infra auditōem misse orare. Rndet de obligatis certū esse/q nō debet
fieri: de alijs suadet ne fiat. Ad idē Rosel. Ego cis nō credo: placet des
cisio Gabriel sup h: z mgi Thome Lāpar. adhuc viuētis. Sit em̄ Ba
briel: cū de h q̄rerē ad Angelicā inq̄r. Que dī q audies missam z orās
horas suas/nō satisfact pcepto: nō credo: qz nō p̄bat: neqz fuit mens ec
clesie loq̄ntis de missa: sed sufficit q intersit z oret: immo lz dicere peni
tētiās suas. Hec Gabriel. z mgi Tho. silr req̄sit sic r̄ndit: Non placet
Ange. in h dicto in paucis terris: z in eisdē nō oēs norūt laici qd p offi
ciōz vba fecer: starent vt asinus ad lirā/nisi se certis orōnib⁹ excitas
rēt: z qz nō est determinatū qntū/qd z qle dicāt: habet p̄suetudo q̄ten⁹
emēdas aliqd horaz canonicaz infra missam dicere possit. Hec magi
stri Tho. vba ex orē p̄rio. Quintū est meditatio. Meditare dei bñ
ficia fm ordinē symboli/si aliter nō p̄t: tuā miserā/q̄ttuor nouissima/
mortē iudiciū/bitudinē z infernū: vt in Gersonē z Gabriele. Sextuz
orare. Ora deum z scōs/de vno ad aliū pcedēdo/p aiab⁹ defunctoz.
21

Externorum

Septimū elemosinas dare spūales: p̄cipue instruēdo tuā familiā de
p̄ceptis/de fide/de vitijs z vitijs: eos exhortādo vt faciāt q̄ docentur.
His factis poteris honeste intēdere recreatōi: vt d̄t Berson: q̄ sine inq̄
i natōe tui z scādalo p̄imi fieri p̄t. Sed dicis: nimis est hoc plane. Nō
2 nimis frater ecce. Corpi das horas. clt viij. q̄s habes in hebdomada:
3 da aie vnā. Tempali dño seruis: z p̄tem das labori: da z deo p̄tem.
4 Mercedē tpalem aut nullā dat ille: hic eternā. Iste punit tpalr: hic
5 eternalr. Statim erit finis: moriemur z nihil deportabimus nisi qd̄
fecimus deo. Rogemus.

Feria. ij. post Letare. xi. Martij.

Stulcorū infinitus est numerus. Eccl̄s. j. Euangelium.

Quagesima octaua tur. stul. est externoz (auflēdig narrē.)

ii Ipi sunt infideles pagani/iudei/z qdā alij p̄ criminū ima
nitatē eis p̄iūcti. Qui nō inepte p̄nt externi appellari: q̄ ex
tra terminos ch̄ianitatis sint positi/aut extra cōem peccan
di modū alioz. De q̄b̄ Apl̄s. j. Cor. v. Quid em̄ mihi de his q̄ foris
sunt: Nōne de his q̄ intus sunt vos iudicatis: Nā eos q̄ foris sunt/de
us iudicabit. P̄nt at̄ dinosci trib̄ nolis.

S Prima nola est: nolle articulos ch̄ianoz credere. Ipi sunt noiatis
pagani/iudei z heretici: sub q̄b̄ b. Tho. oēs infideles in. ij. ij. p̄bendit.
Pagani sunt q̄ nunq̄ fidē nostrā susceperūt. Iudei q̄ oia sub figura z
implicite susceperūt. Heretici q̄ in v̄itate z manifestatā susceperūt: q̄
les sunt Bohemi/ Nestoriani/ Manichei: z alij absq̄ numero: vt in de
cretis ponunt. P̄nt addi dubitātes de fide: quēadmodū dicūt qdā:
si ita est sicut d̄r/ magnū est. Dubius in fide infidelis est: h̄ at̄ nō est in
telligēdū de his q̄ tentant̄ in fide z displicet: nam talib̄ poti⁹ p̄na est
z meritū q̄ p̄m̄/ si resistāt: immo d̄t Berson/ q̄ velle credere/ magis
meritorū est aliq̄/ q̄ credere: par in credēdo nō oib̄ dat: neq̄ oēs q̄
h̄nt litē in credēdo/ mali sunt: q̄ dictū est notāter in nola: nolle credere.

Secūda nola ē: despare ex diffinitōe. Sunt aliq̄ desperātes non ex
diffinitōe/ sed ex pusillanimitate ex timore natiō. Et hi qdē fatui sunt:
nō tñ de hac nola. Fatui inq̄ p̄mo: qz putāt sensū esse p̄sensum: z sensū
despatōis esse despatōem: errāt nesciētes distinguere inter volūtātē ap
petit⁹ sensitui: z volūtātē appetitus intellectui (wenen wellē sei verwil
ligen) mor em̄ vbi h̄nt sensum pcti alicuius siue passiōis/ putāt se p̄sen
sisse: z cū sentiūt affectū pcti sensitui/ putant se voluisse. Cōsidera dif
ferentiā inter volūtātē sensualitatis: z volūtātē rōnis vt natura: z vo
lūtatem rōnis vt rō. Stat qz q̄s moueat̄ necdū volūtate sensualitatis/
imo etiā rōis vt natura nō d̄liberate/ z tñ non peccet mortalk: sed tūc
qñ volūtas d̄liberata p̄sentit. In hoc scdo sunt imprudētes: qz putāt